

Abdülkerim Suruş ve Liberal Demokrasi

Yasin Demirkıran*

Abdülkerim Suruş, felsefe, toplumbilim, din-siyaset ilişkisi, modernite ve liberal demokrasi gibi alanları ve konuları kapsayan çok geniş bir spektrumda dile getirdiği özgün ve cesur fikirleriyle, düşünce erbabının ilgisini çeken çağdaş bir düşünürdür.

Evrensel popülaritesine rağmen Dr. Suruş'un düşüncelerinin ülkemizde yeterince tanınmadığı kanaatindeyiz. Bu yüzden Dr. Abdülkerim Suruş'un düşüncelerini kısaca özetlemekte yarar görüyoruz:

Dr. Suruş, modern müslüman toplumlarda karşılaşılan sorunların çözümü için, genel kanaatin aksine "islami yeni bir yapılanma ve ihyaya ihtiyaç olmadığına" inanmaktadır. Dr. Suruş'a göre değişen modern dünyayla birlikte dinin reformize edilmesi anlamsızdır.¹ Ona göre değişmesi gereken şey *sabit ve ebedi olan* din değildir; değişmesi gereken şey bizim dine yönelik *dinamik ve görelî olan* dini algılama, çıkarım ve idraklerimizdir.² Dolayısıyla "sabit

olan dinin kendisi" ile "zamanla değişerek nisbiyyet arzeden dine yönelik algılama, çıkarım ve anlayış biçimlerinin" birbirine karıştırılmaması lazım gelmektedir.

Dr. Suruş, dinin siyasi bir ideolojiye dönüştürülmesine ve devletin meşruiyyetini *İdeolojik İslam*'a dayandırmasına karşı çıkmaktadır. Suruş'a göre ideolojik bir şablona hapsedilmiş olan tekelci dini bir yaklaşım, dini bilginin uygulanması ve gelişmesinin önündeki engellerden en büyüğünü teşkil eder. *İdeolojik İslam*, bir tür "*Genç İslam*" ve "*Gençlik İslamı*"dır.³ O'na göre vatandaşlarının dinini yadsımayan ama dini de herhangi bir ideolojiye dönüştürmeyen, genel bir katılım ve hukuki prensiplere dayalı açık bir yönetim tesis edilmelidir.

the Middle East- İran'da Devrim Sonrası Düşüncelerin Hegel, Heidegger ve Popper ile Tanışması; Ortadoğuda Kültürel Teatiler-, Editör: Şerif Mardin, New York, E. J. Brill, 1994, s. 248-255; Vala Vakili, "*Debating Religion and Politics in Iran: The Political Thought of Abdolkerim Soroush- İran'da Din ve Siyaset Tartışmaları; Abdülkerim Suruş'un Siyasi Düşünceleri*", Council on Foreign Relations, Studies Department Occasional Paper Series, No: 2, 2 numaralı dipnot.

³ Dr. Abdülkerim Suruş, "*Ferbehter ez İdeoloji - İdeolojinin Ötesi*", Müessesese-é Ferhengi-yé Sırat, Tahrán 1998, s. 118-119. Ayrıca bkz. Kiyán Dergisi, No: 14, s. 20.

* Çevirmen, araştırmacı yazar.

¹ Abdülkerim Suruş, "Kebz o Best der Mizan-é Necd o Behs", *Kiyán*, No: 2, s.5.

² Suruş, "Kebz o Best-é Teorik-é Şeriet- Şeriatın teorik daralma ve genişlemesi", Tahrán, Müessesese-é Ferhengi-yé Sırat, s. 99 ve 118. Ayrıca Dr. Suruş'un "*Şeriatın Teorik Daralma ve Genişlemesi*" bağlamındaki düşüncelerinin ayrıntılı analizi için bkz: Mehrzad Broujerdi, "*The Encounter of Post-Revolutionary Thought in Iran with Hegel, Heidegger and Popper; Cultural Transitions in*

Dr. Abdülkerim Suruş'a göre *tarihselcilik* en genel biçimiyle iki anlama gelir: Bu anlamlardan ilki, tarihe bir kimlik kazandırmaya yönelik iken, ikincisi hakikat ve realitenin dönemselleştirdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda *Hegel*'in tarih anlayışı ve *Marks*'in ideolojiye yönelik tanımları çerçevesinde; "tarihselci yaklaşımlar" ile "ideolojiler" arasında da kimi bağıntılara ulaşılabılır.⁴ Suruş'a göre *ideoloji*; insanların genel davranışlarının *belirlenmesi* ve insanların bu çerçevede *yönlendirilmeleri* için kullanılan *sosyo-politik* ve *sistematik* bir araçtır. İdeolojiler, bu çerçevedeki görevlerini yerine getirmek amacıyla halk tarafından kolaylıkla benimsenecek sadelikte, *düşmanlığa dayalı bir dünya görüşü* üretirler.⁵ Dr. Suruş'a göre, *ideolojik İslam* da; hem dini-ideolojik bir dünya görüşü üretecek ve hem de *varsayımsal ideolojik bir düşman* gerektirecektir.

Çeşitli çağ ve zamanlara göre farklılıklar göstereceğinden, İslam'ın algılanış biçimlerinden hiçbirisi kamil ve nihai değildir. İslam'ın daha iyi anlaşılabilmesi ve bu bağlamdaki idrak kabiliyetinin gelişmesi için, diğer insani bilimler ile koordinasyon içerisinde gerçekleştirilecek bir akletme ve delillendirmeye ihtiyaç vardır. Her türlü baskıcı ideolojik sınırlandırma da sözkonusu bu idrak ve anlayış kabiliyetinin gelişme imkanını ortadan kaldıracaktır.⁶ Özetle Suruş'a göre; "din", "ideolojiden" daha güçlüdür ve bu unsurların her ikisi de hak etikleri yere oturtulmalıdır. Bu yaklaşımın dışındaki her türlü *ideolojik dayatma*, dini aşayacak ve dine ilişkin "*ideolojik bir kari-katür*" sunmaktan öteye geçemeyecektir.⁷

⁴. Dr. Abdülkerim Suruş, "İdeoloji Çist, Dürüs-é Fel-sefe-é Ulum-é İctimai -İdeoloji Nedir, Sosyal Bilimler Felsefesi Dersleri", Tahran Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Konferanslar Dizisi, 1993. Ayrıca bkz. "Ferbehter ez İdeoloji", s. 92.

⁵. Dr. Abdülkerim Suruş, "Ferbehter ez İdeoloji - İdeolojinin Ötesi", Kıyan Dergisi, No: 14, s. 4-5.

⁶. Dr. Abdülkerim Suruş, "Ekl ve Azadi - Akıl ve Özgürlük", Kıyan, No: 5, s.13. Ayrıca bkz. "Ferbehter ez İdeoloji", s.146.

⁷. Dr. Abdülkerim Suruş, "İdeoloji-yé Dini ve Din-é İdeolojik - Dini İdeoloji ve İdeolojik Din", Kıyan, No: 16, s. 25.

Suruş'a göre siyasetteki temel ölçüt ve kıstas, *insan hakları* olmak durumundadır. Suruş, yazılarında dile getirdiği genel katılım ve *demokrasi* kavramlarıyla, islami kültür de dahil olmak üzere farklı siyasi kültürlerle uyumlu olan özel bir tür demokrasi önerisinde bulunmaktadır.⁸ Bu türden genel bir katılıma sahip bir yönetim, hem insan haklarını koruyup savunmaya ve hem de din ile siyaseti yerli yerine oturtmaya muktedirdir.

Dr. Suruş'a göre *demokrasi*, bu bağlamda dile getirilmiş olan tanımlarından birine göre; "genel katılımın ve bireyin siyasi kararları alma sürecindeki rolünün maksimize edilmesini ve bu sayede siyasi idarenin hatalarını minimuma indirmeyi hedefleyen bir kurumlar bütünüdür".⁹

Demokrasi, toplumun yönetimi için bilimsel ve insani bir nazariyedir. Bu nazariye, devrimlerin reformlara dönüştürülmesi yahut başka bir deyişle zorunlu olan tüm değişim ve dönüşümlerin, sert devrimlere tevessül edilmeden benimsenerek bir tür toplum kurulması biçimidir.

Sosyalizm, bir teorinin (veya bir hareketin), servetin halka adil bir biçimde dağıtılmasını amaçladığını iddia eder. Oysa *demokrasi*, erk ve kudretin topluma sahip bir biçimde dağıtılmasını öngörür. Sosyalizmin temsilcileri, ilk başlarda demokrasiyi, burjuvazinin kendi servetini korumak için ürettiği bir şey saymış olsalar da daha sonraları bunlardan herbirinin, bir diğeri olmaksızın salt bir tevehhümden başka bir şey olmadığını anladılar. Gerçekte bunların her ikisi de; *kapital diktatörlüğü* ve *önderler veya ruhamiler diktatörlüğüyle*; *adalet* ve *insan haklarıyla* ilintilidir. Bundan daha da önemlisi, demokrasinin bir ürünü olan *liberalizm*; demokrasiye uygun bir zemin yaratmak

⁸. Dr. Abdülkerim Suruş, "Mebani-yé Teorik-é Liberalizm - Liberalizmin Teorik Temelleri", Razdani, Ruşenfékri ve Dindari, 2. Baskı, Sırat Yay. Tahran, s.153. Ayrıca "Demokrasinin Kültürel Unsurları" adlı makalede de Dr. Suruş'un bu paraleldeki çıkarımlarına rastlamak mümkündür.

⁹. Dr. Abdülkerim Suruş, "Ferbehter ez İdeoloji - İdeolojinin Ötesi", "Demokrasinin Kültürel Unsurları", Müessesese-é Ferhengi-yé Sırat, Tahran, 1998, s. 269.

için; tanrı, din, insan, dünya, insan ile tanrı arasındaki ilişkiler gibi konularda da yeni bir takım görüşler üretmek zorunda kaldı.

Liberalizmin derinlikli bir biçimde analizi; liberalizmin sadece mantıklı bir uyumu temin etmekle kalmadığını; bunun gerçekleşmesinin bir garantisi olarak “*insanın hata yapabilirliği* nazariyesine yönelik bir *bilgi teorisine*” de dayandığını ortaya koymaktadır. Bu teoriye göre; *hakikat*, aşıkardır ve insanlar topluca ve sürekli bir takiple hakikati bulma çabasında bulunmaları lazım gelen fani ve hata yapabilir varlıklardır. Hiç bir birey yahut kurum, hakikatin kendi tekelinde olduğu iddiasında bulunamaz. Hakikat, herkesin aynı bir mülkü olup tüm insanların hakikati arama ve bulmaya yönelik fırsat ve özgürlükten yararlanması lazım gelmektedir.¹⁰

Dr. Suruş’a göre, bu özlü girişten yararlanılarak demokrasi ile servet, kudret, adalet, ilim, insan, Allah ve tabiat gibi konular arasındaki güçlü bağıntılar hakkında çıkarımda bulunulabilir. Bu konular bağlamında tamamen oturmuş ve apaçık teorilerin olmaması halinde demokrasi, cansız ve hareketsiz bir ölüdoğan [prematüre] olacaktır. Dolayısıyla adı geçen konular, demokrasinin kültürel altyapılarını oluşturmaktadırlar.

“Servet ve kudretin [adil bir biçimde] dağıtılması, demokrasinin hayatını sürdürmesine yardım edecektir. Kudrete duyulan ifrat derecesindeki aşk yahut servete yönelik aşırı açlık, demokrasi yolundaki zararlı engellerden sayılmaktadır. Demokrasi, ancak halkın hedeflemiş olduğu mutluluğun kudret yahut servete göre tanımlanmaması halinde sözkonusu halk arasında gelişme gösterecektir. Servet ve kudretin, amaç değil birer araç olarak kabul edilmesi gerekmektedir. İşte bu yüzden kudret ve servetin yadsınması ve başka bir deyişle dünyanın zemmedilmesi (aşığılanması); demokrasinin gelişerek canlanması bağlamında önemli bir yardımda bulunabilir. Demokrasinin önemli gerekliliklerinden biri de, büyük bir kudret ve serveti gerektiren bir işin yapılmamasıdır. Dünyanın aşığılanması ve hatta kudret ve servet bağlamındaki suffiyane yadsıma da demok-

rasinin kültürel temellerindedir. Günümüzde bu kültürel cevherin yeniden ele alınıp arındırılması, bunun üzerini örten toz ve kirlerin temizlenmesi ve söz konusu cevherden, dinamik ve işe yarar bir unsur olarak siyasi faydaların elde edilmesi lazım gelmektedir.”¹¹

“Tasavvufi gelenekler, dünyevi işlere önem vermeme ve de servet ile kudreti aşağılamaları açısından genellikle eleştirilirler. Gerçekten de günümüzdeki siyaset ile arifane ve tasavvufi bir hayatı sürdürmenin güç olduğu açıktır. Bununla beraber olağanüstü bir biçimde aldatıcı olan söz konusu iki faktörün, haşin ve zorba diktatörlüklerin doğumunun engellenmesi veya geciktirilmesinde çok kıymetli bir rol oynayacağı inkar edilemez. Kuşku yok ki, sosyal fenomenlerden her biri yine sosyal bir ‘illete’ sahiptir ve bunlar sadece psikolojik konulara dayalı bir biçimde açıklanamazlar. Ancak psikolojik faktörler de sosyal ve kültürel ‘illetler’ olarak sosyal yansımalar arzederler. Kudrete tapmaktan mühlhem yahut servet ve kapital toplamaya eğilimli kültürler, sosyal adalet ve demokrasi açısından da daha düşük bir performans gösterirler.”¹²

“Bu bağlamda bilime saygı göstermenin taşıdığı önem de küçümsenemez. Bir yandan eğitim görmüş kimseler cahil sultacıların kör hegemonyasına hiç tahammül etmezken öte yandan bilimsel araştırma ve gelişmeler de sadece özgür toplumlarda ortaya çıkmaktadır. Sözkonusu özgür toplumlar, bünyesinde birbirine muhalif farklı düşüncelerin eşit bir biçimde dile getirilme hakkına sahip oldukları toplumlardır. Bu yüzden demokrasiye değer verme, bilgiye ulaşma sorumluluğu veya bunun teşvik edilmesi arasında müsbet ve karşılıklı bir bağımlılık söz konusudur. Demokratik bir toplumda, bilginin iktidarı diğer tüm iktidar türlerine galebe çalmakta ve diktatörlük, bir alternatif olarak bencil iradeler diktatörlüğünün yerini almaktadır. *Demokrasi* olmaksızın *bilim* olmayacağı gibi, bilim olmaksızın da demokrasi var olamayacaktır. Burada karşılıklı bir *gerek şart* durumu sözkonusudur. Bu yüzden bilime ve bilimadamlarına gösterilen kül-

¹⁰. A.g.e. s. 269-270.

¹¹. A.g.e. s. 270.

¹². A.g.e. s. 270-271.

türel ve geleneksel saygı, sadece demokratik bir değer olmayıp aynı zamanda demokrasinin olgunlaşması için de uygun bir zemin yaratmaktadır.”¹³

“Tanrı konusuna gelince, her din, insan ile tanrı arasındaki özel bir ilişkinin göstergesi olmaktadır. Bu özel ilişki, sözkonusu dinlerde, inananlar arasındaki eğilim ve karşılıklı ilişkileri de biçimlendirmektedir. Rahim olan bir tanrıya iman etmek buna uygun bir davranışı gerektirirken gayr-i ahlaki bir tanrıya tapmak da bundan farklı bir davranışı icap ettirmektedir. *Hegel*'in *Yahudiliği* reddetmesi işte tam da bu temele dayanmaktaydı. *Hegel*, Yahudilikte Allah ile yahudiler arasındaki ilişkinin insanlık dışı bir yaklaşımla bir efendi-köle ilişkisi olduğunu düşünmekteydi. *Hegel*'e göre bu açıdan *Hristiyanlık* daha iyi bir durumdadır.”¹⁴

“Gerçek ve doğrucu bir demokrasi, yüksek ahlaki kıstaslara gereksinim duymakta ve bu yüzden de, bu kıstaslara uymayı vacip kılmayan dini geleneklerde sağlıklı bir demokrasi tesis edilememektedir. Bu olgu, dini bakış açılarının demokrasi bağlamında üstlenmiş olduğu rol ve önemin göstergesidir.

Buraya kadar demokratik yaşamın arzettiği çok boyutluluk ve bu bağlamdaki hassasiyet aydınlatılmış olsa gerektir. Parlamenteoya yahut oylamaya dayalı kurumların varlığı, hiç bir biçimde demokrasinin garantisi olamamaktadır. İşte bu yüzden; ‘Allah’, ‘insan’, ‘bilim’, ‘adalet’, ‘kudret’, ‘servet’ ve benzeri gibi olağanüstü değer ve hakikatlere ilişkin eğilim ve kanaatlerin de ıslah edilmesi zaruridir.”¹⁵

Ancak Dr. Suruş mevcut demokratik uygulamalardaki aksaklıklara da işaret ederek özetle şöyle demektedir: “Son tahlilde, mevcut uygulamalarıyla *demokrasi*; kudret ve güç artırımına çok büyük bir önem atfetmekte, fikir birliğine dayalı kolaycılığı, ‘*hakikat*’ten daha önemli bir konuma yerleştirmektedir. Sözkonusu bu iki eksikliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir.”¹⁶

Dr. Suruş, *modernitenin* farklı cephelerinin bulunduğu ve bu çeşitliliğin farklı kültürlere uyarlanabileceğine inanmaktadır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler, bu bağlamdaki gereksinimlerini karşılamak için *batılulaşma* sarmalına kapılmadan da sözkonusu farklı cepheleri alıp bunları kendileri toplumlarına uyarlayabilirler.¹⁷ *Modernite* olgusu da tıpkı batı kavramında olduğu gibi tek bir kimlik biçiminde algılanamaz.¹⁸

“Gelişim mefhumuyla amaçlanan şey, *batılı gelişimin meyvelerini derip satın almak* ise; bu durumda gözü kapalı ve teslimiyetçi bir biçimde *delilsiz bir taklit* içerisine girip kolay servet elde etmekten başka bir şarta gerek duyulmayacaktır. Ancak gelişim ile kastedilen şey, *ikinci bir batı* olmak ise; bunun gerektirdiği şey de; ‘batıyla aynı dili konuşup’ ‘*aynı sırra* vakıf olmak’, ‘batılı kültürün *erkan ve üsulünden* haberdar olarak’ tüm bunları (gerçekleşebilirliği çok büyük kuşku götürüyorsa da) başka bir coğrafyada gerçekleştirmektir. Gelişim kavramıyla yukarıdaki iki anlam da kastedilmiyorsa bu durumda; gelişim bağlamında hedeflenmiş olan model, *analitik araştırmalarla, bilinçli bir biçimde* ve de *taklide kaçmadan* ortaya konulmalıdır. Yine bu bağlamda batılıların ilgili *tarihsel deneyimlerine* ibret nazarıyla bakılmalı, bundan gerekli dersler alınarak *modernizmin paradoksu* ve bunun ehemmiyetine vakıf olunmalıdır. Tüm bunların yanısıra *özel kültürel dinamikler ve geleneklerin* de yeniden gözden geçirilmesi, ‘özgün bir bakış açısı ve insafla’ bu unsurlarla yüzleşilmesi ve de ilk adımda gelişimin önündeki engellerin ortadan kaldırılması lazım gelmektedir. Daha sonraki adımda kanaat ile ve ‘hiçbir şeyi delilsiz benimsemeyelim ve hiçbir şeyi de hüccet olmaksızın reddetmeyelim’ biçimindeki formülden yararlanılarak (tüm kültürlerdeki) kökler seçilmeli, imkan dahilinde ve *tashihe açık adımların* atılmasıyla da *herkesin katılımı* sağlanmalıdır. Ayrıca bu bağlamda gündeme gelebilecek ‘*nâhoş ahlâkî neticelerin*’ de;

¹³. A.g.e. s. 271.

¹⁴. A.g.e. s. 271.

¹⁵. A.g.e. s. 271-272.

¹⁶. Dr. Abdülkerim Suruş, “Ferbehter ez İdeoloji -İdeolojinin Ötesi”, Müessese-é Ferhengi- yé Sırat, Tahran 1998, s. 272.

¹⁷. Dr. Abdülkerim Suruş, “*Maişet ve Fazilet*”, Kiyan, No:25, s.9.

¹⁸. Dr. Abdülkerim Suruş, “*Me’rifet; Müellefe-é Müm-taz-é Modernizm - Modernizmin Seçkin Ürünü; Marifet-Bilgi*”, Kiyan, No: 20, s. 5.

gelişim ahlakının farklı bir ahlak olduğu göz-önüne alınarak ızanla değerlendirilip mazur görülmesi lazımdır".¹⁹

Dr. Suruş, gelişmekte olan ülkelerin, "gelişmenin dayattığı zorunluluklar" ile "kendi kültürel kimlikleri" arasındaki dengeyi sağlama sürecinde karşılaştıkları sorunları yadsımamakta ancak bu sorunların çözülebileceğine inanmaktadır.²⁰ Suruş'a göre söz konusu sorunların çözülmesi için atılması gereken ilk adım, gelişmekte olan ülkelerin *dogmatik* ve *total* yaklaşımlardan kaçınarak *bilinçli* ve *mantıklı bir analiz* ile batılı kültürler ve batılı kavramlarla *diyalog* içerisinde olmalarıdır.²¹

Batılı gelişimin batılı bakış açısına uygun olması, zorunlu olarak söz konusu gelişimin sadece *batının tekelinde* olduğu çıkarımında bulunulmasını gerektirmez. Gelişmenin batı uygarlığının diğer cüzleri ile bir uygunluk arz etmesi de, bunun diğer uygarlıklara uygun olmadığına delalet etmez. Kaldı ki, bunun böyle olduğu varsayımında bulunulsa bile, yine de bu bağlamda müstakil bir delile ihtiyaç vardır ve sadece *batı tarihine* bakılarak böylesi bir sonuç çıkarımında bulunulamaz. Örneğin, Batılı rasyonalitenin, hemen her yerde *Newton, Maxwell, Darwin* ve *Pasteur teorileri* yahut *Descartes, Hegel* ve *Bergson felsefeleri* ile neticeleneceğine dair herhangi bir delil yoktur. Bunlar yukarıda zikretmiş olduğumuz o kökten beslenen bir tür meyve olup, yeryüzünün baş-

ka coğrafyalarında da farklı meyveler verebilir.²²

Dr. Suruş'a göre *İslami kültür[ler]* ile *Batılı kültürler* arasında herhangi bir tezat yahut tekabülden söz edilemez. Bu bağlamda sürekli bir diyalog ve yapıcı bir ilişki içerisinde bulunulmalıdır.²³

Böylelikle özetle de olsa, Dr. Abdülkerim Suruş'un düşüncelerine ilişkin genel bir perspektif sunmaya çalıştık. Suruş modern sorunlarla yüzleşirken özetle şu temel soruları sormaktadır: Sağlıklı bir *din* ve *siyaset* ilişkisi nasıl olmalıdır, *İslam* ve *demokrasi* arasında bir benzerlik ve uyumdan söz edilebilir mi; *İslam'a* ilişkin *tek ve nihai bir yorum* ve algılama var mıdır, dinin siyasetteki rolü nedir, müslüman toplumlar batı ile ne tür ilişkiler tesis etmeli; *moderniteyle* nasıl yüzleşmelidirler, *özgürlük paradigması* ne olmalıdır, müslüman ülkelerde toplumun tüm katmanlarını kuşatan *sivil toplum örgütleri (NGO'lar)* ve bir arada yaşamayı teşvik eden çoğulcu kurumlar nasıl yaygınlaştırılabilir?...

Dr. Abdülkerim Suruş yukarıdaki tüm bu soruların yanısıra, kendi toplumundaki deneyimlerin yarattığı ve kimi güç odaklarını ürküten sorunlarla da yüzleşebilme cesaretini gösterdi. Örneğin Suruş; *İslam'a* ilişkin *resmî-siyasi bir ideoloji* üretme çabasının yanlışlığını vurgulamış; İran *İslam Devrimi* sonrasında ruhani kesim olarak tanımlanan din adamlarının siyaset üzerindeki olağanüstü etkisini sorgulayarak *din ve siyaset paradigmalarının* yerli yerine oturtulması gerektiğini dile getirmiştir. Dr. Suruş, dinin üstlenmiş olduğu rolün (dogmatik ve baskıcı yaklaşımları haklı kılacak *maksimum bir seviyenin* aksine) *minimum seviyede* gerekli olan ahkâmı sunmak olduğunu vurgulayarak *rasyonalite, hakkaniyet* ve *hidayet* kavramları çerçevesinde *dini çoğulcu-*

¹⁹. Dr. Abdülkerim Suruş, "Gelişmişlik ve Kültür İlişkisine Dair". Bu makale, Dr. Abdülkerim Suruş'un *Name-é Ferheng* adlı derginin Kültür ve Gelişmişlik çerçevesindeki soruşturmasına vermiş olduğu cevaplardan oluşmaktadır. *Name-é Ferheng*, No: 5-6, Sonbahar-Kış, 1992. 2 numaralı cevap. Ayrıca bkz. "İdeolojinin Ötesi", s. 346.

²⁰. Vala Vakili, "Debating Religion and Politics in Iran: The Political Thought of Abdolkerim Soroush- İran'da Din ve Siyaset Tartışmaları; Abdülkerim Suruş'un Siyasi Düşünceleri", Studies Department Occasional Paper Series, No: 2. Council on Foreign Relations, s. 35-36.

²¹. Dr. Abdülkerim Suruş, "Moselmanlık ve Abadi; Kafiri ve Kem Roşdi - Müslümanlık ve Uygarlık; Kafirlik ve Azgelişmişlik", İtalya'da 1992'de verilmiş olan bir konferans; "Ferbehter ez İdeoloji", s. 334.

²². Dr. Abdülkerim Suruş, "Gelişmişlik ve Kültür İlişkisine Dair". *Name-é Ferheng*, No: 5-6, Sonbahar-Kış, 1992. 2 numaralı cevap. Ayrıca bkz. "İdeolojinin Ötesi", s. 347-348.

²³. Vala Vakili, "Debating Religion and Politics in Iran: The Political Thought of Abdolkerim Soroush", Studies Department Occasional Paper Series, No: 2. Council on Foreign Relations, s. 4-5.

luk teorisini açıklamaya çalışmış; islami devletin genel katılıma dayalı özel bir tür demokratik devlet olması lazım geldiği gibi onlarca özgün ve tartışmalı konuyu gündeme getirerek ustalıkla işleyebilmiştir.

Bu durum, Suruş'a ateşli taraftarların yanı sıra radikal düşmanlar da kazandırdı. Nitekim 1997 yılının baharında, Dr. Suruş'a muhalif bazı üniversite öğrencileri (Tahran Üniversitesi), O'nun üniversitedeki sınıflarda ders vermesini şiddet kullanarak engellediler. Bu durum İran'daki diğer üniversitelerde de tekrarlandı. Dr. Abdülkerim Suruş da bu olaylar üzerine, o dönemde İran cumhurbaşkanı olan Haşimi Rafsancani'ye açık bir mektup yazarak kendisine reva görülen bu davranışları eleştirdi.²⁴ Ancak ilgili makamların ilgisizlik yahut yetersizliklerinden olsa gerek Dr. Suruş'un güvenliği sağlanamadı. Bu yüzden de Dr. Abdülkerim Suruş, güvenliği sağlanıncaya dek İran'daki derslerine son vermeye ve resmi tatillerinde yurtdışındaki üniversitelerde görev yapmaya karar verdi. Dr. Suruş, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki birçok üniversitede de dersler verdi.²⁵

Dr. Abdülkerim Suruş'un düşüncelerinin derinlikli bir biçimde analizi için İran'daki *düşünsel arkaplana* ve de bu düzlemde temsil edilen *düşünce geleneklerine* değinmek gerektiği açıktır. Yine bu çerçevede devrim sonrası *birinci, ikinci ve üçüncü cumhuriyetçilik* biçiminde ifade edilebilecek düşünsel dönemler tahlil edilmelidir. Bu dönemlerin temel karakteristiklerini analiz etmeyi daha uzun bir makaleye havale ediyoruz. Yine İran'daki düşünsel hareketlerde önemli roller üstlenmiş olan belli başlı iki düşünce odağından ismen de olsa söz etmekte yarar var: *Ruhaniler* (Ruhanîyyun-Din Adamları) ve *Dindar Aydınlar* (Ruşenfékran-é Dini). Dr. Abdülkerim Suruş, dindar aydınlar geleneğinin bir temsilcisi olup

söz konusu hareketinin günümüzdeki en etkin teorisyenlerinden biridir.

Dr. Suruş, modern ve dini bilimlerin bir arada öğretildiği ilk liselerden biri olan Tahran Alevi Lisesinde öğrenim gördü. Üniversite lisans ve yüksek öğretimini İran'da *eczacılık ve kimya* bölümünde tamamladı. Daha sonra da İngiltere'de *Bilim Tarihi ve Bilim Felsefesi* okudu. Suruş, devrimsel hareketlerin yoğun olarak yaşandığı ve devrimin başarıya ulaştığı bir dönemde (1978-79) İngiltere'den İran'a dönmüş ve Kültürel Devrim Yüksek Şurası üyeliğine atanmıştı. Bu şuranın görevi, genel itibarıyla yükseköğretim sisteminin islami kriterlere göre planlanarak gerçekleştirilmesini sağlamaktı. *Dr. Suruş*, bu şuranın hedefleri ve söz konusu hedeflerin etkinlikleri bağlamındaki görüş farklılıklarından dolayı 1987 yılında bu şuradan istifa etti.

Dr. Abdülkerim Suruş, 1992 yılında Tahran'daki İnsani Bilimler Araştırma Enstitüsü bünyesinde devrim öncesi ve sonrası İran'ında bir ilki gerçekleştirerek *Bilim Tarihi ve Bilim Felsefesi Fakültesini* kurdu. Dr. Suruş halen söz konusu bu fakültenin kurucu üyesi olup İran Bilimler Akademisinin de bir üyesidir.

Dr. Suruş çeşitli toplumsal katmanlara hitap eden çok sayıda konferanslar vermiş, entellektüel sorumlulukları çerçevesinde modern sorunların çözümü için yüzlerce makale ve onlarca kitap yazmıştır. Dr. Suruş'un konferans ve konuşmalarının kayıtlarını içeren yüzlerce ses kaseti de halen üniversite öğrencileri arasında büyük bir ilgi görmektedir. Dr. Suruş'un devrim sürecine katılımı, bilimsel çalışmaları, kendi toplumundaki büyük şahsiyetleri yakinen tanıyor olması ve modern bilimlerin yanı sıra islami bilimlere de olan hakimiyeti O'na seçkin bir yer kazandırmaktadır.²⁶ Evrensel düzlemde de Suruş, kendisi gibi modern sorunlarla yüzleşme cesaretini gösteren düşünsel derinlik arayışındaki entellektüel çevrelerde büyük bir beğeni ve hayranlık uyandırmaktadır.

²⁴. *Kiyan Dergisi*, No: 30, s. 48, 1997; 22/2/1997 tarihli İran'da yayımlanan *Ruzname-é Selam* (gazete).

²⁵. Vala Vakili, "Debating Religion and Politics in Iran: The Political Thought of Abdolkerim Soroush- İran'da Din ve Siyaset Tartışmaları; Abdülkerim Suruş'un Siyasi Düşünceleri", Studies Department Occasional Paper Series, No: 2, 1 numaralı dipnot. Ayrıca Suruş'un bu dönemleri anlattığı kendi ifadeleri için bkz. *Kiyan Dergisi*, No: 32, s. 68-69, 1997.

²⁶. A.g.e. s. 6-7.